

Jorma Höykinpuro

VEROTUSTA 1500-LUVULLA

Suomalaisia verotettiin jo 1200-luvulla, jolloin he maksoivat piispankymmenyksiä katoliselle kirkolle. Nämä veroparselit eli tavarat maksettiin yleensä voina. Asutus sijoittui tuolloin lähinnä Varsinais-Suomeen, Satakuntaan, Hämeeseen ja Karjalaan. Suomen väestö lisääntyi 1200-luvulla merkittävästi ja aiheutti uudisasutusta edistävää painetta. Asutusta erämaihin edistivät myös kirkon ja kruunun velvoitteet. Etelä-Pohjanmaan laajempi asuttaminen alkoi jo varhaiskeskiajalla. Jo 1200-luvulta uskotaan asutuksen levinneen Etelä-Pohjanmaalle Satakunnasta ja Hämeestä käsin. Korsholman linna rakennettiin 1360-luvulla Pohjanmaan linnaläänin hallinnolliseksi keskuksiksi. Vouti- ja pitäjänhallinto vakiintui Korsholman linnaläänissä vouti Filip Kaarlenpojan aikana. Pohjanmaalla on arvioitu olleen 1360-luvulla noin 600 taloa. Parin vuosisadan aikana kasvu oli huimaava, sillä 1560 taloja oli yli 3600. Suomen merkitys veronmaksajana oli Ruotsi-Suomelle tärkeä. Merkitys kauppapoliittisesti ja Venäjän rajasotien ja verotuskiistojen takia oli myös tärkeä. 1500-luvun alussa Suomen verot koko valtakunnan veroista oli 30 %, mutta 1500-luvun loppujaksolla jopa 60 %. Keskimäärin suomalaiset maksoivat veronsa puoliksi viljana, puoliksi karjanhoidon ja eräkäynnin tuotteina. Veroparselit rahdattiin yleensä laivoilla välivarastojen kautta Tukholmaan, mutta sotatilanteissa niitä saatettiin kuljettaa suoraan Baltiaan ja Viipuriin.

Järviseudulla oli uudisasutusta jo ainakin 1400-luvulla. Sitä aikaisemmin lappalaisia asui alueella. Pirkkalaisilla oli Maunu Ladonlukon lupa ajoilta 1275-1290 oikeus harjoittaa lappalaisten verotusta. Pirkkalaisten muistoina on jäänyt nimistöä alueelle: esim. Pirkkalan lahti ja Kurejoki (Matti Kurjen mukaan). T.I.Itkosen mukaan viimeiset lappalaiset väistyivät Järviseudulta savolaisen uudisasutuksen tieltä vasta 1550-luvulla. Joitakin lappalaisia jäi alueelle. Perimätiedon mukaan Nykälän ensimmäinen asukas oli lappalainen. Nimen perusteella Kauhajärven Kiilusen kanta-asukas Olof Lappalainen voisi olla lappalainen. Järviseudun uudisasutus alkoi Pohjanmaan ruotsikieliseltä alueelta. Savolaisen uudisasutuksen kasvu alkoi etenkin 1550 Kustaa Vaasan kehotuksesta, vaikkakin jo vuoden 1548 voi- ja haukiverossa on maininta Staffan Savolaisesta (Saulandh) Särkijärveltä. Ruotsalaisperäisiä nimiä saman vuoden veroluettelossa on Olof Spongar, Hans Stronga ja Jöns Stronga Lappajärveltä. Ensimmäisessä veroluettelossa oli jo 4 kylää, joissa asui 24 verotalollista.

Voi- ja haukiveroa kutsuttiin myös nokkaveroksi. Se on vanhaa kirkollista perua, jossa 1 naula voita jokaiselta hengeltä meni piispalle. 1500-luvun alkupuolella maksettiin kilttiveroa Turun piispalle, joka v. 1548 jälkeen siirtyi kruunulle. Yleensä kilttivero maksettiin turkiksina. Vuoden 1548 verotus perustui Jakob Vestgöten v. 1539 verouudistukseen, jolloin pääveroluettelossa 10 markkaa muodosti yhden

veromarkan. Yhden markan arvoisia verotuskohteita oli 6 panninmaata, 2 härkää, 4 lehmää, 20 nuorta nautaa, 20 lammasta tai vuohta, 3 puntaa rukiita tai jauhoja, 4 puntaa ohria ja 3 tynnyriä suolaa. Vuoden 1556 maaverouudistuksessa viljelty maa tuli verotuksen perusteeksi. Ruokavoita maksettiin täystalolliselta 10 naulaa ja puolikuntoiselta 5 naulaa. Manttaalin mukaan oli myös maksettava nokkaverovoita siten, että kultakin lapselta ja talossa olevalta mieheltä meni 1 naula. Kuivan kalan veroa perittiin kunkin talon pyydykseltä joka viides naula tai leiviskä.

Uusia verotussäädöksiä tuli lähes 10 vuoden välein. Säädösten seuraaminen ja verotuskäytäntö on yhtä vaikea asia ellei vaikeampi kuin tänä päivänä. Pohjanmaan 10 pitäjässä oli oma verosääntönsä kussakin. Eri pitäjissä käytettiin eri mittojakin. Verosuorituksia voi maksaa myös rahana. Vuoden 1558 veroyksiköitä olivat mm. veroäyrit (skattepengar), nimismiehenvilja, lukkarinvilja, päivämiesvero, ruokavoivero, lehmävero, nokkaveroäyri, nokkaverohauki ja nimismiehenheinä. Sotien takia perittiin ylimääräisiä veroja, apuveroja. Suurimpia näistä olivat v. 1571 perittävät Elfsborgin lunnaat, kun Ruotsin valtio joutui lunastamaan Elfsborgin linnan 150 000 taalerilla. Jatkuvat verorasitukset ja heikot satovuodet autioittivat tiloja ja vaikeuttivat kovasti talonpojan elämää.

Voudit suorittivat veronkeruun ratsain kaksi kertaa vuodessa. Puhuttiinkin ratsuvoudeista. Voudeilla saattoi olla suorat kontaktit kuninkaaseen. Heidän päätehtävänään oli alueiden veronkannon järjestäminen ja tilinpito, He toimivat syyttäjinä käräjillä sekä osallistuivat sotaväen ottoon ja olivat jopa sotatoimien johdossa. Usein voutien toimista valitettiin ja kuningas joutui usein puuttumaan epäilyksiin väärinkäytöksistä, lahjuksista tai liian ankarasta kohtelusta. Niinpä Pohjanmaan voutien virka olikin kovin tuulinen, sillä vuodesta 1550 vuoteen 1600 virkaa hoiti 14 voutia eli keskimäärin 3,5 vuotta kukin. Voudin apuna oli maakirjuri tai kihlakunnankirjuri, jolla saattoi olla yhtä suuri palkka kuin voudilla. Kirjurina oli joskus pitäjän pappi. Mukana oli myös alikirjuri, nimismies, 5-7 voudinmiestä (svenner) ja sotamiehiä. Suurimmillaan voudin ratsujoukon tiedetään olleen v. 1571, jolloin veronkeruussa oli mukana jopa 14 henkilöä. Nimismies oli 1500-luvulla yleensä varakkaampi talonpoika. jonka päätehtävänä oli kruunun väen kestitys ja kyyditys sekä avustaminen veronkantotehtävissä.

LÄHTEET:

Voudintilit, Pedersöre 1548-1600

Suomen historian pikku jättiläinen, WSOY 1987

Niilo Liakka, Ilmajoen pitäjä, 1986

Heikki Junnila, Heikki Rantatupa, Järviseudun historia I, 1983

Armas Luukko, Vasa stads historia I, 1972

Armas Luukko, Etelä-Pohjanmaan historia I-III, 1945

Suomen historia 2, Weilin+Göös, 1985